

УДК 327.8(438+439+470+477)

DOI: 10.24144/2078-1431.2021.2(27).55-66

Юрій Мателешко,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

«М'ЯКА СИЛА» СУСІДНІХ ДЕРЖАВ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНЕ ТА ОСОБЛИВЕ

У статті з'ясовано загальні та особливі ознаки політики «м'якої сили» Польщі, Угорщини та Росії щодо України. Схожими для трьох країн є більшість цілей, інституцій та напрямів «м'якого» впливу. Водночас «soft power» кожної з держав має свої особливості, які безпосередньо впливають на активність, характер та наслідки їхньої «м'якої» політики стосовно нашої країни.

Ключові слова: «м'яка сила», Польща, Угорщина, Росія, Україна, політика, порівняльний аналіз.

The article considers the general and special features of the «soft power» policy of Poland, Hungary and Russia towards Ukraine. Similar features of the «soft power» policy of Poland, Hungary and Russia towards Ukraine are: 1) goals (formation of a positive image of states; dissemination of own values; support of foreign Poles, Hungarians and Russians; involvement of Ukrainian youth in education and work); 2) institutions (government structures; diplomatic institutions; state and non-state funds; public organizations of national minorities; educational institutions; mass media); 3) directions (economic; educational; cultural; informational).

Special features of «soft» influence on Ukraine by each of the countries are: 1) the «soft power» of Poland and Hungary has a more favorable ground in Ukraine, because our country has a pro-Western foreign policy course; 2) the «soft» influence of Russia for a long time had an inertial character due to its attitude towards Ukraine as a related state; 3) after 2014, due to the use of «hard» methods against our country by Russia, the influence of Russian «soft power» in Ukraine has significantly decreased, in contrast to the «soft» influence of Poland and Hungary; 4) the «soft power» of Hungary, which is closely intertwined with the support of the Hungarian national minority, has a rather limited geographical scope in Ukraine (the territory of Transcarpathia); 5) a peculiar and influential institution of «soft power» of Russia is the Moscow Patriarchate and its branch – the Ukrainian Orthodox Church; 6) the educational direction of «soft power» of Russia and Hungary is greatly facilitated by the fact that school and higher education can be obtained in many educational institutions of Ukraine in Russian and Hungarian; 7) the informational influence of Russia and Hungary, especially after 2014, is often associated with negative criticism of the political and other spheres of life in Ukraine; 8) «soft power» of Russia and Hungary is accompanied by mass certification of the population of Ukraine, which poses serious political, demographic, socio-economic and other threats.

Key words: «soft power», Poland, Hungary, Russia, Ukraine, politics, comparative analysis.

Сьогодні «м'яка сила», яка базується на привабливості та добровільній участі, стала для багатьох держав ефективним інструментом, який забезпечує досягнення зовнішньополітичних цілей. Кожна країна, реалізуючи політику власної «soft power», є водночас об'єктом впливу «м'якої сили» інших країн. Не є винятком в цьому і Україна, яка зазнає активного впливу сусідніх держав. Серед останніх окремо слід виділити Польщу, Угорщину та Росію, які, згідно з даними лондонського агенства «Portland», входять у тридцятку провідних країн світу за рейтингом «м'якої сили», займаючи відповідно 23-тє, 28-ме та 30-тє місця (2019 р.) [26]. Виділення спільних та відмінних ознак «soft power» трьох держав в Україні дозволяє глибше зрозуміти «м'яку» політику кожної країни, її особливості, засоби та цілі, а також на основі цього виробити окремі стратегії взаємовідносин нашої держави зі згаданими країнами.

У науковій літературі порівняльна характеристика «м'якої сили» вищезгаданих держав в Україні ще не висвітлювалася, хоча окремі аспекти цієї теми досліджувалися українськими та зарубіжними науковцями (М.Процюк [17], Ю.Седляр та М.Лимар [18], Ю.Мателешко [8-10], І.Баладинська [2], А.Воронецька [29, 30], О.Богородецька [23], О.Вершинін [3], В.Іванченко [6], Д.Шерр [21] та ін.). Спираючись на здобутки попередників, спробуємо виділити загальні та особливі риси політики «м'якої сили» сусідніх держав (Польщі, Угорщини та Росії) щодо України.

В основі «м'якої сили» будь-якої держави лежить привабливість її культури, цінностей, а також політичних, соціально-економічних та інших інститутів. У зв'язку із прозахідним зовнішньополітичним курсом України, який вона обрала після здобуття незалежності, західна «м'яка сила», що пов'язана із демократичними процесами та інститутами, мала більш сприятливий ґрунт для проникнення в українське суспільство. Сформований образ розвиненого Заходу та пов'язаної з ним України давав значний ресурс для проведення політики «soft power». Тому Польща і Угорщина, які успішно проводили демократичні перетворення, порівняно швидко інтегрувалися в НАТО та ЄС і побудували досить успішні ліберальні ринкові економіки, ставали для українців більш привабливими, ніж Росія. Остання ж була і є авторитарною країною з політичною культурою, яка не має стійкої правової та моральної основи, свідченням чого є міжнародні конфлікти, які відбувалися за активної участі РФ. Не маючи відповідних політичних ресурсів, Росія у проведенні політики «м'якої сили» змушена була використовувати культурно-освітні та частково економічні інструменти [10, с. 74]. Після 2014 р., у зв'язку із тотальним використанням РФ «жорстких», зокрема військових, методів, вплив і цих компонентів російської «soft power» в Україні суттєво знизився.

Можна виділити такі загальні для трьох країн цілі «м'якого» впливу на Україну:

- формування позитивного іміджу цих держав серед українського населення;
- поширення власних політичних, ідеологічних та культурних цінностей;

- підтримка закордонних поляків, угорців та росіян, що проживають на території України, шляхом надання їм різноманітної (політичної, економічної, культурно-освітньої тощо) допомоги;
- залучення до навчання та роботи української молоді, яка може компенсувати брак трудових ресурсів у зв'язку з демографічними проблемами в країнах-реципієнтах.

Політика «м'якої сили» Польщі, Угорщини та Росії нерозривно пов'язана з підтримкою представників їхніх націй, що проживають в Україні, проте ступінь цієї підтримки і підходи щодо її реалізації відрізняються. Найбільш активною в цьому питанні є Угорщина, для якої зміцнення єдності угорської нації та розвиток національної ідентичності закордонних угорців є одним з головних завдань державної політики, що закріплено в Конституції держави [25]. У зв'язку з цим «soft power» Угорщини має досить чіткі географічні рамки в Україні, які в основному обмежуються територією Закарпаття, де компактно проживає досить чисельна угорська нацменшина (близько 150 тис. осіб). Стратегічна мета Будапешта – надання автономії та подвійного громадянства угорцям Закарпаття, про що неодноразово заявляли найвищі посадові особи держави (прем'єр-міністр В.Орбан, віцепрем'єр Ж.Шем'єн та ін.) [8, с. 257]. Що стосується Польщі та Росії, то вплив їхньої «м'якої сили» не обмежується місцями компактного проживання польської (близько 100 тис. осіб переважно в західних областях) та російської (близько 8 млн осіб, які проживають здебільшого на Сході та Півдні України) національних меншин, а має набагато ширше територіальне охоплення. Зокрема це пов'язано з тим, що польська меншина є нечисельною, розрізненою та недостатньо консолідованою, а сфера впливу РФ («русский мир»), згідно з геополітичними та культурно-цивілізаційними уявленнями її керівництва, охоплює всю територію України, не обмежуючись суто етнічно російською чи російськомовною її частинами. Для Будапешта, так само як для Варшави та Москви, представники українського етносу теж є об'єктом «м'якого» впливу, але цей вплив здебільшого сконцентрований на території Закарпатської області.

Політика «м'якої сили» трьох країн має досить розгалужену інституційну основу. Зокрема в Польщі створено широку мережу державних установ, провідну роль серед яких відіграють Міністерство закордонних справ, де функціонує Департамент публічної та культурної дипломатії, Міністерство національної освіти, Міністерство культури та національної спадщини, Міністерство науки та вищої освіти тощо. З метою координації дій різних міністерств у 2004 р. було створено Раду промоції Польщі, консультативний орган, рекомендації якого направляються до уряду. Крім того, під егідою МЗС Республіки Польща за кордоном діє кілька десятків Польських інститутів (зокрема в Києві) та аташе по культурі в дипломатичних представництвах [9, с. 90]. Серед інституцій Угорщини, які займаються розробкою та реалізацією «м'якої» політики, слід відмітити насамперед міністерство зовнішньої економіки і закордонних справ, в структуру якого зокрема входять департамент культурної і наукової дипломатії та Інститут Балашші (відсутній в Україні), який просуває угорську мову та

культуру за кордоном. Також діє система державних органів, які займаються підтримкою угорської меншини за кордоном: Форум угорських представників Карпатського регіону при парламенті, Угорські постійні збори при уряді, Парламентська комісія з національної єдності, Міжвідомча комісія з питань національної політики тощо [8, с. 257]. Серед органів, що безпосередньо займаються проведенням політики «м'якої сили» Росії, слід відмітити Федеральне агентство у справах Співдружності Незалежних Держав, співвітчизників, які проживають за кордоном, і з міжнародної гуманітарної співпраці (Росспівробітництво), яке, як підвідомчий орган МЗС РФ, здійснює координуючу діяльність у рамках реалізації гуманітарної політики і формування «м'якої сили» Росії [4, с. 265]. До 2014 р. в Україні було всього три представництва Росспівробітництва (в Києві, Сімферополі та Одесі), які, на думку деяких дослідників [6], об'єктивно не могли значною мірою виконувати покладені на них обов'язки. У той же час західні інституції проявляли набагато більшу активність.

Окрім вищезгаданих органів, суб'єктами «м'якого» впливу Польщі, Угорщини та Росії є: 1) дипломатичні (посольства, консульства) установи; 2) державні та недержавні фонди (Польсько-американський фонд свободи, Фонд духовної культури прикордоння в Любліні, фонд Габора Бетлена, фонд «Друзі Угорщини», благодійний фонд «Закарпатський центр економічного розвитку» Еган Еде, фонд «Русский мир», Фонд підтримки публічної дипломатії імені О.М.Горчакова та ін.); 3) громадські організації національних меншин (Союз поляків в Україні, Федерація польських організацій в Україні, Товариство угорської культури Закарпаття, Демократична Спілка угорців України, Всеукраїнська організація «Російська община України», Всеукраїнське національне культурно-просвітницьке товариство «Русское собрание» та ін.); 4) навчальні заклади (як зарубіжні, так і ті, що діють в Україні); 5) засоби масової інформації (друковані ЗМІ, теле- і радіопрограми, інтернет-видання).

Окремо слід виділити таку інституцію, як Московський патріархат, який, на думку деяких західних науковців, є найбільш ефективним інструментом «м'якої сили» Росії в «ближньому зарубіжжі» [21, с. 89]. Ідея Триєдиної православної Русі та духовного єднання «братніх народів», яка почала активно пропагуватися після обрання на патріарший престол у 2009 р. митрополита Кирила [3, с. 54], була також підтримана вищим керівництвом РФ [10, с. 75]. Щоб зберегти Україну як сферу духовного та культурного впливу Росії, патріарх Кирило зробив зміцнення духовно-релігійних зв'язків з Україною однією зі своїх головних цілей [3, с. 55]. У нерозривній єдності з Російською православною церквою діє Українська православна церква Московського патріархату, яка у 2010 р. становила 35% від загального числа релігійних громад країни, тоді як Українська православна церква Київського патріархату – 13%, а Українська автокефальна православна церква – 3,5%. Віряними УПЦ МП були в той час майже 24% дорослого населення України, тоді як УПЦ КП – 15%, УАПЦ – 0,9%. [7]. Після 2014 р. ситуація почала змінюватись, і на 2020 р. частка вірян Української православної церкви (МП) зменшилась до 13,6%, а вір-

никами новоствореної Православної церкви України себе вважали 20% українців [16, с. 14].

Серед головних напрямів «м'якого» впливу сусідніх держав на Україну можна виокремити: 1) економічний; 2) освітній; 3) культурний; 4) інформаційний.

Хоча Польща та Угорщина як країни з відносно розвинутими економіками, інтегрованими в єдиний економічний простір ЄС, є більш економічно привабливими, Росія довгий час була головним торговим партнером України. У 2012 р. 38% прямих російських інвестицій у країнах СНД припадали саме на Україну [3, с. 47-48]. Досить привабливим серед українців був і східний вектор економічної інтеграції. Згідно з даними соціопитування 2013 р., проведеного Київським міжнародним інститутом соціології, на референдумі за вступ України до Європейського Союзу проголосували б 41% опитаних, а за Митний союз – 35% [10, с. 74-75]. Безвізовий режим та можливість вільного працевлаштування привели до того, що більшість трудових мігрантів з України до 2014 р. працювали саме в Росії. У 2010–2012 рр. найбільшими країнами-реципієнтами вітчизняної робочої сили були РФ (43,2%), Польща (14,3%), Італія (13,2%) та Чеська Республіка (12,9%). В Угорщині на той час перебувало 1,9% українських трудових мігрантів [11, с. 43]. Після подій 2014 р. головною країною-реципієнтом стає Польща, де на 2017 р., за даними Держстату, працювало 38,9% вихідців з України, тоді як у Росії – 26,3%, Угорщині – 1,3% [12, с. 8]. Привабливість Польщі для українських трудових мігрантів посилюють спрощена процедура працевлаштування, а також близькість мови та культури поляків, їх загалом позитивне ставлення до наших громадян. Водночас потреба вивчення складної для українців угорської мови є вагомою перешкодою для влаштування на роботу в сусідній державі, куди мігрує переважно угорськомовне населення Закарпаття.

Варто звернути увагу на такий різновид економічної «м'якої сили», як підтримка розвитку етнічного бізнесу, чим досить активно займається Угорщина на Закарпатті. Щороку Будапешт впроваджує профільні програми розвитку: «2016 рік – рік молодих підприємців із числа закордонних угорців», «2017 рік – рік сімейного бізнесу закордонних угорців» та ін. Спеціально для Закарпаття був розроблений «План економічного розвитку ім. Егана Еде» з бюджетом 32 млрд форинтів (104 млн євро), які протягом 2016–2018 рр. спрямовувалися з держбюджету Угорщини на розвиток сільського господарства, туризму, малих і середніх підприємств краю [20].

Сфера освіти займає особливе місце серед інструментарію «м'якої сили», оскільки держава-спонсор може легально використовувати інтелектуальний ресурс зарубіжних країн у власних інтересах. До 2014 р. Росія була лідером за кількістю українських студентів, що навчаються за кордоном, значно випереджаючи такі країни, як Польща та Угорщина [10, с. 75]. За даними ЮНЕСКО, у 2017 р. з 77,6 тис. українських студентів за кордоном 34,7 тис. навчалося в Польщі (53,5% усіх іноземних студентів у країні [24, с. 116]), 15,3 тис. – в Росії [12, с. 9]. В університетах Угорщини в

цей час здобували освіту майже 1,2 тис. українських громадян, переважно угорськомовних [27]. Лідерство Польщі на ринку освітніх послуг, які споживають українці, можна пояснити простою процедурою вступу до вишів, якістю та ціною освіти, мовною та культурною близькістю, а також можливістю знайти хорошу роботу, маючи європейський диплом. Сприяють цьому і нестабільна соціально-економічна та воєнно-політична ситуація в Україні, а також маркетингові кампанії польських вишів по залученню студентів з-за кордону. Приваблюють українців також грантові та стипендіальні програми, які ініціюються зокрема і польським урядом. Так, у 2017 р. державні стипендії отримували понад 4000 студентів з України [24, с. 116]. За даними інтернет-опитування з понад 1000 українців, які здобувають освіту в Польщі (2018 р.), тільки 6% після завершення навчання мали намір повернутися в Україну [12, с. 9].

Вищу освіту, так само як початкову та середню, можна також здобувати російською та угорською мовами в самій Україні. За даними Міністерства освіти і науки України, у 2009 р. 17,7 % студентів навчалися в українських вишах російською мовою [18, с. 66]. Отримати вищу освіту угорською мовою можна в Українсько-угорському навчально-науковому інституті Ужгородського національного університету та Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці II в Берегові. Останній заклад щедро фінансується урядом сусідньої держави. Так, у 2013 р. він виділив одноразову допомогу у розмірі 500 млн форинтів (1,64 млн євро) для реконструкції та забезпечення діяльності вишу [20].

У 2008–2009 навчальному році освіту російською мовою здобували 17,6 % школярів [18, с. 66]. Згідно із статистичними даними, у 2020–2021 навчальному році в Україні функціонували 603 (з них 22 приватні) заклади загальної середньої освіти з класами навчання українською та російською мовами (у 19 областях та м. Києві), а також 27 – з українською та угорською мовами (Закарпатська область). Крім того, діють школи, де діти навчаються тільки однією мовою, зокрема: 55 (з них 35 приватні) – російською (у 8 областях та м. Києві), 73 (з них 6 приватних) – угорською (Закарпатська область). У той же час в Україні функціонує тільки декілька шкіл з польською мовою навчання: 2 – з українською та польською мовами (Хмельницька область) та 4 – з польською (Львівська область). [13]. Однак, згідно з даними консульських установ Республіки Польща (2012 р.), польську мову можна було вивчити у 295 закладах України (школи, ліцеї, гімназії, Польські народні доми, приватні комерційні курси тощо) [17, с. 164].

Культурна дипломатія трьох країн реалізується в Україні шляхом здійснення різних проєктів та програм, пов'язаних з музикою, театром, кіно, літературою, образотворчим мистецтвом тощо. Організуються дні національного кіно, музичні фестивалі, зустрічі з діячами культури тощо. Слід відмітити престижні нагороди Польського інституту в галузях літератури (ім. Дж.Конрада) та образотворчого мистецтва (ім. К.Малевица), які є визнаними світовою спільнотою. Вищезгадана інституція також намагається впливати на розвиток громадянського суспільства шляхом просування ліберально-демократичних цінностей [30, с. 150].

Головне завдання інформаційного напрямку «м'якого» впливу полягає у поширенні привабливого образу країни через засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення, Інтернет). До 2014 р. Україна була охоплена російським інформаційним простором. У 2011 р. тираж російськомовних газет був у 2,5 раза більшим за наклад україномовних (журналів – у 8,5 раза) [18, с. 65]. Вагому нішу на українському телебаченні займали російські телеканали (Перший канал, ТНТ, НТВ, СТС та ін.), а також ресурси Інтернету, які сприяли популяризації російської культури. Як вважає Д. Шерр, однією з найбільш потужних форм «м'якої сили» РФ є продукти російського кіно, зокрема ностальгічні фільми про ідеалізоване минуле, драми про поліцію та документальні стрічки про непорушну спадщину російської культури [21, с. 91]. Хоча масштаби інформаційного впливу Угорщини, як і Польщі, значно менші, нерідко російські та угорські ЗМІ поширюють схожі погляди, пов'язані нібито з порушенням прав національних меншин в Україні, тотальною українізацією, фашистсько-націоналістичними методами управління, неможливістю євроатлантичної інтеграції нашої держави тощо.

Окремим напрямом «м'якого» впливу сусідніх держав можна вважати цілеспрямовану та системну паспортизацію населення України, яку здійснюють Росія та Угорщина. За неофіційними даними, РФ роздавала свої паспорти ще до 2014 р., але масштабна паспортизація населення Криму почалася після його анексії, а окремих районів Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) – з 2019 р., коли Росія спростила процедуру отримання громадянства для жителів Донбасу. Що стосується Угорщини, то вона полегшила умови отримання громадянства ще у 2011 р.: спрощена натуралізація застосовувалася до всіх, хто зможе довести знання угорської мови та надати докази угорського походження [22]. Фактично це означало, що кожен закарпатець, предки якого колись проживали в одній з угорських держав, може отримати паспорт сусідньої країни. Слід відмітити, що, на відміну від російського паспорта, угорський закордонний паспорт *Útlevel* дає його власнику набагато ширші можливості для реалізації як в Угорщині, так і в інших країнах Заходу. За неофіційними даними, станом на 2015 р. майже 100 тис. закарпатців отримали громадянство Угорщини за спрощеною процедурою [19]. Своєрідною альтернативою паспорту є «карта поляка» – документ, який підтверджує належність особи до польського народу та дає право на спрощену процедуру отримання дозволу на постійне перебування в Польщі, прискорену процедуру набуття її громадянства, а також пільги на навчання у вишах, на медичне обслуговування тощо. За інформацією МЗС Польщі, від початку видачі «карти поляка» у 2008 р. її отримали понад 141 тис. громадян України [5].

Отже, схожими ознаками політики «м'якої сили» Польщі, Угорщини та Росії щодо України є: 1) цілі (формування позитивного іміджу держав; поширення власних цінностей; підтримка закордонних поляків, угорців та росіян; залучення до навчання та роботи української молоді); 2) інституції (урядові структури; дипломатичні установи; державні та недержавні фонди; громадські організації національних меншин; навчальні

заклади; засоби масової інформації); 3) напрями (економічний; освітній; культурний; інформаційний). Водночас можна виділити особливі ознаки «м'якого» впливу кожної з країн: 1) у зв'язку із прозахідним зовнішньополітичним курсом України «м'яка сила» демократій (Польщі, Угорщини) має більш сприятливий ґрунт для проникнення в українське суспільство; 2) через тривале ставлення до України як спорідненої держави «м'який» вплив Росії довгий час носив інерційний характер, чому сприяв спільно накопичений історичний досвід двох країн та народів; 3) після 2014 р., у зв'язку із використанням РФ «жорстких» методів щодо нашої держави, вплив російської «soft power» в Україні суттєво знизився, на відміну від «м'якого» впливу Польщі та Угорщини, який у деяких сферах навіть зростає; 4) «м'яка сила» Угорщини, яка тісно переплітається з підтримкою угорської нацменшини, на відміну від двох інших країн, має досить обмежені географічні рамки в Україні (територія Закарпаття); 5) своєрідною та впливовою інституцією «м'якої сили» Росії є Московський патріархат та його відгалуження – Українська православна церква; 6) освітній напрям «soft power» Росії та Угорщини значно полегшується тим, що шкільну та вищу освіту можна здобувати в багатьох навчальних закладах України відповідно російською та угорською мовами; 7) інформаційний вплив Росії та Угорщини, особливо після 2014 р., часто пов'язаний з негативною критикою політичної та інших сфер життя в Україні; 8) «м'яка сила» Росії та Угорщини супроводжується масовою паспортизацією населення України, що, як показує практика, несе серйозні політичні, демографічні, соціально-економічні та інші загрози.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеева В.Д. Роль инструментов «мягкой силы» во внешней политике Российской Федерации в контексте глобализации: автореф. дисс. ... канд. полит. наук / Санкт-Петербургский государственный университет. Санкт-Петербург, 2016. 28 с.
2. Баладинська І. Культурна політика Польщі в стосунку до сучасної України. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 2013. № 3. С. 209-217.
3. Вершинин А.А. Украинская политика России: между мягкой и жесткой силами. *Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право*. 2016. Т. 9. № 3. С. 38-74.
4. Ворочков А.П. «Мягкая сила» современной России: институциональный аспект. *Теории и проблемы политических исследований*. 2016. Том 5. № 5А. С. 258-275.
5. За півроку «карту поляка» в Україні отримали близько 4,5 тисячі осіб. *Укрінформ*. 24.07.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3286061-za-pivroku-kartu-polaka-v-ukraini-otrimali-blizko-45-tisaci-osib.html>
6. Иванченко В. «Мягкая сила» России и украинский прецедент. *РСМД*. 2015. 5 декабря. URL: <https://russiancouncil.ru/blogs/viktorii-ivanchenko/2203/> (дата звернення: 29.10.2021).
7. Історія і сучасність українського православ'я. Статистика. *Історична Правда*. 2013. 25 липня. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/07/25/131816/> (дата звернення: 29.10.2021).

8. Мателешко Ю.П. Політика «м'якої сили» Угорщини на Закарпатті: цілі, суб'єкти, напрями. *Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць*. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2018. Вип. 2 (21). С. 253-270.
9. Мателешко Ю.П. «М'яка сила» Польщі в Україні: освітні та культурні інструменти. *Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць*. К.: Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 150 (11). Ч. 1. С. 90-94.
10. Мателешко Ю.П. Особливості політики «м'якої сили» Росії щодо України (1991–2013 рр.). *Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць*. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2020. Вип. 2 (25). С. 70-79.
11. Міграційний профіль України. 2011–2015. Київ, 2016. 73 с. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/MP2015.pdf (дата звернення: 28.10.2021).
12. Міграція в Україні: цифри і факти. МОМ. 2019. 20 с. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf (дата звернення: 28.10.2021).
13. МОН підрахувало, скільки шкіл навчають мовами національних меншин. *Нова українська школа (НУШ)*. 24.09.2021. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-pidrahovalo-skilky-shkil-navchayut-movamy-natsionalnyh-menshyn/> (дата звернення: 28.10.2021).
14. Мусина Р.И. Особенности проявления «мягкой силы» во внешней политике Венгрии. *25 лет внешней политике России: сб. материалов X Конвента РАМИ* (Москва, 8-9 декабря 2016 г.). В 5 т. Москва: МГИМО-Университет, 2017. Т. 2. Ч. 2. С. 181-200.
15. Нелаева Г.А. Культурная политика Венгрии: между Европой и Азией. *Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: История. Политология*. 2019. Т. 46. № 3. С. 555-563.
16. Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000–2020 рр. (Інформаційні матеріали). Київ, 2020. 110 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_religiya.pdf (дата звернення: 27.10.2021).
17. Процюк М.В. Роль публічної дипломатії у сучасних українсько-польських відносинах: дис. ... канд. політ. наук / Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича. Чернівці, 2017. 225 с.
18. Седляр Ю.О., Лимар М.Ю. «М'яка сила» Росії у контексті українсько-російських відносин. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Історія*. 2012. Т. 171. Вип. 159. С. 63-69.
19. Тужанський Д. 100 тисяч вірних Угорщині: історія та приховані деталі паспортного скандалу на Закарпатті. *Європейська правда*. 2018. 20 вересня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/09/20/7087153/> (дата звернення: 29.10.2021).
20. «Угорське» Закарпаття: реалістичні передчуття чи перебільшені очікування. *Західний інформаційний фронт*. 2017. 27 травня. URL: <https://zahidfront.com.ua/news/Ugorske-Zakarpattya-realisticzni-peredchuttya-chi-perebilsheni-ochikivannya.html> (дата звернення: 29.10.2021).
21. Шерр Д. Жесткая дипломатия и мягкое принуждение: российское влияние за рубежом./ Пер. с английского. Київ: Заповіт, 2013. 152 с.
22. 2010. évi XLIV. Törvény a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról. URL: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000044.TV> (дата звернення: 29.10.2021).

23. Bogorodetska O. Public Diplomacy of the Republic of Poland in Eastern Partnership Countries. *Historia i Polityka*. 2018. No. 24(31). P. 99-111.
24. Kononenko D. Dyplomacja publiczna Polski. Edukacja jako skuteczne narzędzie dyplomacji publicznej. *Kwartalnik Opolski*. 2018. Nu. 2/3. S. 107-125.
25. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25). URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (дата звернення: 28.10.2021).
26. The Soft Power 30. Overall Ranking 2019 by Portland. URL: <https://softpower30.com/> (дата звернення: 25.10.2021).
27. Ukrainian Students in Hungary: Policies of Engagement, Integration, Students' Motivation and Plans. *Cedos*. 19.12.2018. URL: <https://cedos.org.ua/en/researches/ukrainski-studenty-v-uhorshchyni-polityky-zaluchennia-intehratsii-ta-motyvatsiia-i-plany-studentiv/> (дата звернення: 28.10.2021).
28. Van Herpen M. Putin's Propaganda Machine: Soft Power and Russian Foreign Policy. Rowman & Littlefield Publishers, 2015. 336 p.
29. Woroniecka A. Białoruś, Ukraina i Rosja w polskiej dyplomacji kulturalnej: wybrane zagadnienia. *Wschodnioznawstwo*. 2011. Nu. 5. S. 121-135.
30. Woroniecka A. Instytuty Polskie jako instrument dyplomacji publicznej w polskiej polityce wschodniej. *Dyplomacja i Bezpieczeństwo*. 2013. Nu. 1(1). S. 143-158.

REFERENCES

1. Ageeva, V.D. (2016). Rol' instrumentov «myagkoj sily» vo vneshnej politike Rossijskoj Federacii v kontekste globalizacii [The role of soft power instruments in the foreign policy of the Russian Federation in the context of globalization]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburgskij gosudarstvennyj universitet [in Russian].
2. Baladynska, I. (2013). Kulturna polityka Polshchi v stosunku do suchasnoi Ukrainy [Cultural policy of Poland in relation to modern Ukraine]. *Studia Politologica Ucraino-Polona*, 3, 209-217 [in Ukrainian].
3. Vershinin, A.A. (2016). Ukrainskaya politika Rossii: mezhdru myagkoj i zhestkoj silami [Ukrainian policy of Russia: between soft and hard powers]. *Kontury global'nyh transformacij: politika, ekonomika, pravo – The contours of global transformations: politics, economics, law*, 3 (9), 38-74 [in Russian].
4. Vorochkov, A.P. (2016). «Myagkaya sila» sovremennoj Rossii: institucional'nyj aspekt [«Soft power» of modern Russia: the institutional aspect]. *Teorii i problemy politicheskij issledovanij – Theories and problems of political research*, 5A (5), 258-275 [in Russian].
5. Za pivroku «kartu poliaka» v Ukraini otrymaly blyzko 4,5 tysiaci osib [Within six months about 4.5 thousand people in Ukraine received a «Polish card»]. *www.ukrinform.ua*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3286061-za-pivroku-kartu-polaka-v-ukraini-otrimali-blizko-45-tisaci-osib.html> [in Ukrainian].
6. Ivanchenko, V. (2015). «Myagkaya sila» Rossii i ukrainskij precedent [Russia's «soft power» and the Ukrainian precedent]. Retrieved from <https://russiancouncil.ru/blogs/viktorii-ivanchenko/2203/> [in Russian].
7. Istorii i suchasnist ukrainskoho pravoslavia. Statystyka [History and modernity of Ukrainian Orthodoxy. Statistics]. *www.istpravda.com.ua*. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/07/25/131816/> [in Ukrainian].

8. Mateleshko, Yu.P. (2018). Polityka «miakoi syly» Uhorshchyny na Zakarpatti: tsili, subiekty, napriamy [Hungary's «soft power» policy in Transcarpathia: goals, subjects, directions]. *Heopolityka Ukrainy: istoriia i suchasnist: zbirnyk naukovykh prats – Geopolitics of Ukraine: history and modernity: a collection of scientific papers*, 2 (21), 253-270 [in Ukrainian].
9. Mateleshko, Yu.P. (2019). «Miaka syla» Polshchi v Ukraini: osvichni ta kulturni instrumenty [Poland's soft power in Ukraine: educational and cultural tools]. *Hileia: naukovyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats – Gileya: scientific bulletin: a collection of scientific papers*, 150 (11), 1, 90-94 [in Ukrainian].
10. Mateleshko, Yu.P. (2020). Osoblyvosti polityky «miakoi syly» Rosii shchodo Ukrainy (1991–2013 rr.) [Features of Russia's soft power policy towards Ukraine (1991-2013)]. *Heopolityka Ukrainy: istoriia i suchasnist: zbirnyk naukovykh prats – Geopolitics of Ukraine: history and modernity: a collection of scientific papers*, 2 (25), 70-79 [in Ukrainian].
11. Mhratsiynyi profil Ukrainy. 2011-2015 [Migration profile of Ukraine. 2011-2015]. *dmsu.gov.ua*. Retrieved from https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/MP2015.pdf [in Ukrainian].
12. Mhratsiia v Ukraini: tsyfry i fakty. MOM (2019) [Migration in Ukraine: figures and facts. IOM 2019]. *iom.org.ua* Retrieved from https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf [in Ukrainian].
13. MON pidrakhovalo, skilky shkil navchaiut movamy natsionalnykh menshyn [The Ministry of Education and Science has calculated how many schools teach in the languages of national minorities]. *nus.org.ua*. Retrieved from <https://nus.org.ua/news/mon-pidrahuvalo-skilky-shkil-navchayut-movamy-natsionalnyh-menshyn/> [in Ukrainian].
14. Musina, R.I. (2017). Osobennosti proyavleniya «myagkoj sily» vo vneshnej politike Vengrii [Features of the manifestation of «soft power» in the foreign policy of Hungary]. *25 let vneshnej politike Rossii: sb. materialov X Konventa RAMI – 25 years of Russian foreign policy: collection of articles of the X RAMI Convention*. Moskva: MGIMO-Universitet [in Russian].
15. Nelaeva, G.A. (2019). Kul'turnaya politika Vengrii: mezhdru Evropoj i Aziej [Cultural Policy of Hungary: Between Europe and Asia]. *Nauchnye vedomosti Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Istoriya. Politologiya – Scientific bulletin of Belgorod State University. Series: History. Political science*, 46, 3, 555-563 [in Russian].
16. *Osoblyvosti relihiinoho i tserkovno-relihiinoho samovyznachennia hromadian Ukrainy: tendentsii 2000–2020 rr. [Peculiarities of religious and church-religious self-determination of citizens of Ukraine: tendencies of 2000–2020]*. Retrieved from https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_religiya.pdf [in Ukrainian].
17. Protsiuk, M.V. (2017). Rol' publichnoi dyplomatii u suchasnykh ukrainsko-polskykh vidnosynakh [The role of public diplomacy in contemporary Ukrainian-Polish relations]. *Candidate's thesis*. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet im. Yu.Fedkovycha [in Ukrainian].
18. Sedliar, Yu.O., Lyamar, M.Yu. (2012). «Miaka syla» Rosii u konteksti ukrainsko-rosiiskykh vidnosyn [Russia's «soft power» in the context of Ukrainian-Russian relations]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly. Ser.: Istoriia – Scientific works of the Petro Mohyla Black Sea State University. Ser.: History*, 159 (171), 63-69 [in Ukrainian].

19. Tuzhanskyi, D. (2018). 100 tysiach virnykh Uhorshchyni: istoriia ta prykhovani detali pasportnoho skandalu na Zakarpatti [100 000 faithfuls to Hungary: the history and hidden details of the passport scandal in Transcarpathia]. *Yevropeiska prava – European truth*. Retrieved from <https://www.euointegration.com.ua/articles/2018/09/20/7087153/> [in Ukrainian].
20. «Uhorske» Zakarpattia: realistychni peredchuttia chy perebilsheni ochikuvannia (2017) [«Hungarian» Transcarpathia: realistic presentiments or exaggerated expectations]. *zahidfront.com.ua*. Retrieved from <https://zahidfront.com.ua/news/Ugorske-Zakarpattya-realisticzni-peredchuttia-chi-perebilsheni-ochikuvannya.html> [in Ukrainian].
21. SHerr, D. (2013). *ZHestkaya diplomatiya i myagkoe prinuzhdenie: rossijskoe vliyanie za rubezhom [Hard diplomacy and soft coercion: Russian influence abroad]*. Kiev: Zapovit [in Russian].
22. 2010. évi XLIV. Törvény a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról. Retrieved from <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000044>. TV (дата звернення: 29.10.2021) [in Hungarian].
23. Bogorodetska O. Public Diplomacy of the Republic of Poland in Eastern Partnership Countries. *Historia i Polityka*. 2018. No. 24(31). P. 99-111 [in English].
24. Kononenko D. Dyplomacja publiczna Polski. Edukacja jako skuteczne narzędzie dyplomacji publicznej. *Kwartalnik Opolski*. 2018. Nu. 2/3. S. 107-125 [in Polish].
25. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25). Retrieved from <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> [in Hungarian].
26. The Soft Power 30. Overall Ranking 2019 by Portland. Retrieved from <https://soft-power30.com/> [in English].
27. Ukrainian Students in Hungary: Policies of Engagement, Integration, Students' Motivation and Plans. *Cedos*. 19.12.2018. Retrieved from <https://cedos.org.ua/en/researches/ukrainski-studenty-v-uhorshchyni-polityky-zaluchennia-intehratsii-ta-motyvatsiia-i-plany-studentiv/> [in English].
28. Van Herpen M. Putin's Propaganda Machine: Soft Power and Russian Foreign Policy. Rowman & Littlefield Publishers, 2015. 336 p. [in English].
29. Woroniecka A. Białoruś, Ukraina i Rosja w polskiej dyplomacji kulturalnej: wybrane zagadnienia. *Wschodnioznawstwo*. 2011. Nu. 5. S. 121-135 [in Polish].
30. Woroniecka A. Instytuty Polskie jako instrument dyplomacji publicznej w polskiej polityce wschodniej. *Dyplomacja i Bezpieczeństwo*. 2013. Nu. 1(1). S. 143-158 [in Polish].